

Intervjuundersökning av nära anhöriga till spelare:

Värst är insikten om att ha blivit så sviken och lurad

– Det värsta för de anhöriga är alla lögnar och svek som de blivit utsatta för.

Det förklarar psykologen Jakob Jonsson, som gjort den första svenska undersökningen om hur nära anhöriga påverkas av att leva med en spelmissbrukare.

Generellt råder det brist på kunskap om problemet spelberoende inom såväl sjukvård som socialtjänst, konstaterar Jakob Jonsson.

– Glädjande nog börjar intresset öka inom exempelvis psykiatrin. Men än så länge står man ofta handfallen och vet inte vad man ska göra när man får kontakt med en person som lider av spelberoende. Därför måste diagnostik och behandling utvecklas.

I psykiatrins diagnossystem DSM IV återfinns »spelmani» under rubriken impuls kontrollstörningar. Tillståndet bör dock närmast ses som beroendeproblematik och kunskaperna inom beroendområdet utnyttjas, med hänsyn tagen till det specifika för spelberoende, anser han.

– Sjukvårdspersonal bör ha i åtanke möjligheten av att en person kan utveckla spelberoende, och att det i sin tur kan påverka såväl hans som hans anhörigas hälsa.

– På samma sätt som man vid diffusa symtom kan fråga patienten om alkoholbruket, bör man ställa frågan om hushållsekonomin och om spelande förekommer i familjen.

En direkt fråga om detta hjälper den anhöriga att bekräfta ifall detta är ett problematiskt område till följd av att hon lever ihop med en spelare.

– Problemet är ofta skamfyllt och svårt att beröra för den anhöriga. Det finns inga enkla lösningar men det är åtminstone en början att se problemet, betonar Jakob Jonsson.

Måste ta ansvar för sig själv

Vid sidan om arbetet som psykolog vid Nyköpings lasarett är Jakob Jonsson engagerad i Riksförbundet Spelberoende som vice ordförande i styrelsen och ledare av självhjälpsgrupper. De er-

farenheterna anser han har både bekräftat och fördjupat bilden av de anhöriga.

– Många av dem behöver hjälp med att förstå att de ska ta ansvar för sig själva – inte för spelaren.

Metod

Jakob Jonsson har i sin examensuppsats i psykologi djupintervjuat nio nära anhöriga till spelberoende. Han fick kontakt med dem via Riksförbundet Spelberoende eller genom direktkontakter, och genomförde undersökningen mellan april 1993 och mars 1994.

Den omfattade nio personer – sex var gifta, sambo eller särbo till en spelare, två numera vuxna döttrar och en vuxen syster. Åtta av de nio var kvinnor. Endast en man, gift med en spelare, ingick, vilket avspeglar förhållandet att omkring 80 procent av de spelberoende är män.

I gruppen gifta hade relationen varat i 2 till 25 år, i medeltal 10 år. Spelaren har varit aktivt spelberoende i 2 till 7 år, medeltal ca 3,5 år. I gruppen övriga anhöriga har det aktiva spelberoendet pågått i 8 till 20 år. Tre av de spelberoende hade vid tidpunkten för intervjun slutat spela.

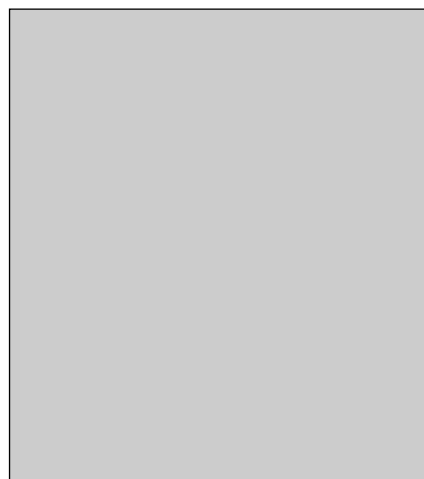
Utbildningsnivån för de intervjuade anhöriga var relativt hög: fem var akademiker och övriga arbetade inom vård eller service, eller studerade.

I början är spelet dolt

Jakob Jonsson har i sin uppsats funnit att relationen mellan spelaren, hans nära anhöriga och spelet i stort genomgår tre faser.

I den första – förnekande- eller den dolda fasan – är spelet okänt eller inte fullt medvetet för den anhöriga. Trots känslan av att något är fel vet hon inte vad det är.

Efter hand får spelaren alltmer ont om pengar. Han redovisar endast en mindre del av sin lön för att resten ska kunna gå till spel. Gemensamma sparpengar används, spelaren tar ett lån eller »lånar» av barnens sparpengar, säl-

De första artiklarna om spelberoende var införda i Läkartidningen 17/97.

jer eller pantsätter egna eller familjens ägodelar, och kan låta bli att betala hyran och i stället satsa pengarna på spel.

Genom upptagenheten med spelet fullgör spelaren inte sina skyldigheter i familjelivet och börjar känslomässigt dra sig undan. Det är inte ovanligt att den anhöriga tror att han har en älskarinna. Konflikter och gräl blir vanligare.

För att fortsätta att hålla spelet dolt kan spelaren ta till olika strategier, t ex försöka ge en trovärdig förklaring eller att aggressivt förneka att det över huvud taget finns något problem.

För de intervjuade pågick förnekandefasen mellan sex månader och fyra år.

Kampfassen – vill få honom att sluta

I nästa fas försöker den anhöriga att få spelaren att sluta. De fortsätter att leva tillsammans, men spelet är alljämt det viktigaste för spelaren.

Fasen kännetecknas av »löftescirklar» som schematiskt kan beskrivas så här: avslöjande → ilska/besvikelse → krav/ ultimatum → löfte → förbättring → hopp → nytt avslöjande → ilska/förtvivlan → nytt krav/ultimatum → nytt löfte osv.

Den anhöriga kan göra det möjligt för spelaren att fortsätta med sin verksamhet, t ex genom att betala hans skulder eller ensam svara för gemensamma

INTERVJU

JAN LIND

utgifter. Hon kan också skydda honom genom att ljuga inför arbetsgivare, fordringsägare eller andra intressenter.

Hennes försök att förbättra relationen, och att genom gemensamma aktiviteter ge ett alternativ till spelet, bemöts oftast bara med ett kortvarigt intresse eller inget alls från spelarens sida. Eventuella försök till hjälpkontakter saboteras också.

Spelaren kan nedvärdera sin nära anhöriga eller omöjliggöra kommunikationen mellan dem genom att försvinna eller vägra prata.

För de anhöriga i undersökningen varade kampfasen mellan ett och fem år eller pågick fortfarande.

Förändringsfasen – något måste hända

När den anhöriga stannar kvar i förhållandet kan förklaringen vara att hon hoppas att han trots allt ska sluta spela. Hon kan tro att hon kan hjälpa honom med detta eller befara att det går illa för honom om hon ger sig i väg. Relationen kan också periodvis förbättras, vilket gör att hon fortsätter.

Det kan också inträffa en normförskjutning hos den anhöriga, så att hon vänjer sig vid och står ut med saker som hon tidigare inte skulle ha gjort.

Under förändringsfasen förändras relationen kvalitativt, enligt i princip tre vägar:

1. Spelaren slutar spela eller söker seriöst hjälp – relationen fortsätter.

2. Spelaren fortsätter att spela – relationen upphör.

3. Relationen upphör trots att spelaren slutat spela.

Om spelaren på allvar beslutat sig för att upphöra med spelet – och dessutom visar det i handling – innebär det en stor lättnad för den anhöriga. Men kvar finns mycket bitterhet, ilska och besvikelser, liksom självanklagelser.

Tre grupper av anhöriga

I uppsatsen beskriver Jakob Jonsson tre huvudgrupper av anhöriga, men gränserna mellan dem är förstås inte skarpa.

De utnyttjade. Den anhöriga upplever spelaren som en Dr Jekyll och Mr Hyde – att han pendlar mellan att vara en icke-spelande någorlunda normal person och en spelande, hänsynslös människa.

Spelaren har svårt att fungera som förälder och att ta ansvar för det gemensamma hemmet. Paret har inget eller endast ett mycket begränsat socialt umgänge. Den anhöriga utnyttjas av spela-

ren och hon prioriterar de egna behoven lågt.

De starka. Den anhöriga är kapabel, och paret har bra stunder tillsammans, vilket de även haft tidigare. Han fungerar bra som förälder och i familjen.

Spelförloppet är långsamt och utdraget, närmast av periodarkaraktär. Den anhöriga uppfattar att spelet är integrerat i spelarens personlighet men ändå möjligt att påverka.

De distanserade. Spelaren och den anhöriga har under lång tid levt tillsammans. Spelaren har under lång tid lyckats dölja sina spelaktiviteter, kommunikationen mellan makarna är dålig och spelaren får vara i stort sett vara i fred i sitt spelande.

Paret har sina sociala kontakter var och en för sig och gör inte så mycket tillsammans. Den anhörigas bild av spelet är oklar och hon vet inte hur hon ska förstå det.

Barnens situation

När det gäller barn till spelberoende upplever de ofta att föräldern är upptagen med något som är viktigare än barnet självt. Den vuxne är tillgänglig

– **Är den anhöriga beredd** att fortsätta att leva ihop med en man som aktivt ljuger och som prioriterar spelet före allt annat? Sådana frågor behöver den anhöriga hjälp att ta ställning till, säger psykologen Jakob Jonsson, som djupintervjuat nio nära anhöriga till spelberoende.

ibland, ibland inte. När spelet gått dåligt är föräldern ofta aggressiv, vresig och sur.

– Detta skapar en otrygghet jämförbar med den som barn till andra missbrukare upplever. De kan utveckla psykosomatiska symtom som magont, huvudvärk och stress, och kan få koncentrationssvårigheter i skolan. De långsiktiga effekterna vet man dock mycket litet om, även internationellt, säger Jakob Jonsson.

– Men paradoxalt nog kan det finnas spelberoende som fungerar mycket bra som förälder, i ett slags dubbelliv. •

Referens

Jonsson J. Rien ne va plus. Att vara nära anhörig till en spelberoende. Stockholm: Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, 1994. Psykologexamensuppsats.

Marianne, sambo med en f d spelare

”Det tar lång tid att komma tillbaka”

”Jag hade varit änka sedan många år och levt ensam tills jag för sju år sedan träffade Anders. Jag föll direkt, drabbad av förälskelsen. Vi bodde i varsin stad med några mil emellan. Han hade ett rikt socialt liv, var generös och sällskaplig, glad och god, en stadig, lätt överviktig man, ekonomiskt oberoende – en som allting gått bra för.

Jag fick veta att han spelade på hästar, men att det bara var fickpengar. Vid ett tillfälle hade han glömt sitt kontokort och ville låna pengar av mig.

– Hur mycket?

– 2 000 kronor.

– Nej, jag lånar inte ut pengar till spel.

– Det är bra, det respekterar jag.

Han gick och ringde några samtal. Senare förstod jag att han hade ringt in sitt spelsystem till ett ATG-ombud. En känd spelare kan utan vidare satsa 20 000 – 30 000 på kredit; ombudet vet att pengarna kommer tillbaka.

Eftersom det var opraktiskt att bo på skilda håll beslutade vi att jag skulle flytta hem till honom. Vi renoverade huset, en större villa, reste mycket och var ute på mycket roligt. Men jag hade kvar mitt arbete som distriktssköterska och pendlade varje dag.

Jag tyckte att Anders lade ner en imponerande tid på sitt arbete – varje lördagsmorgon åkte han till jobbet och kom hem igen vid 13-tiden. Men han arbetade inte utan satt och konstruerade spelsystem för travet. Han hade inte på flera år behövt engagera sig i den direkta verksamheten – firman skötte sig ändå.

Som nyinflyttad hade jag behållit min gamla ortstidning, och ögnade bara igenom tidningen i min nya hemstad. Därför missade jag en artikel som berättade att hans företag resterade med momsredovisningen. Dagen efter var jag hos min frisör och hon undrade: »Hur går det för Anders?»

Jag ställde samma fråga när jag kom hem, men fick bara till svar att det var tillfälligheter. Inom tre dagar var konkursen ett faktum. Allt var borta: firman, hus, bilar. Han hade skulder hos vänner och bekanta som jag löste genom att ta ett banklån på 250 000 kronor.

När konkursen var ett faktum gjorde han ett självmordsförsök. Senare fick han feber och kräkningar – i mina ögon en psykosomatisk reaktion. Han låg på

lasarettet och omgivningen bekymrade sig för hans hälsa. Han gjorde en sjukdomsvinst, men ingen tog upp det egentliga problemet, att han spelat bort sina pengar.

Själv var jag förbannad för att jag inte hade sett tecknen, ledsen för att jag inte hade kunnat nå honom, besviken över att han inte visat mig större tillit.

När bubblan sprack sa jag:

– Det här behöver du vård för.

Jag började ringa runt, säkert till 20 olika instanser, bl a socialförvaltningen, psykiatri och kriscentrum. Ingen visste. Jag kom på att domstolarna måste ha dömt i liknande mål, och fick den vägen kontakt med ett behandlingshem. Men Anders var överrätts, och skulle nog heller inte ha passat där, men jag fick i alla fall numret till Riksförbundet Spelberende i Stockholm.

Jag sa till Anders att det här ska vi reda ut tillsammans.

– Men jag har ett krav, att du följer med till minst tre onsdagsmöten hos riksförbundet i Stockholm. Det var han med på, men något psykologsnack ville han inte veta av.

Vi kom till första träffen. Stämningen i rummet var grabbig, stora bastanta killar, språket lite rått och gliringar för kors och tvärs. Men när mötet väl började blev jag tagen av deras bottenärliga inställning. Då var de inte så stora och starka längre.

Samtidigt kunde jag reta mig på den manliga torftigheten, att de inte i handling kunde visa större medkänsla när någon i gruppen berättade sin historia. Själv ville jag gå fram och lägga armen om killen som hade det svårt.

En del hade också varit med om betydligt värre saker än vi, vilket gav oss perspektiv. I bilen på väg hem diskuterade vi hur Anders skulle tackla sin situation. Sedan åkte vi under ett års tid varje onsdag till mötena.

Anders förtidspensionerades i samband med konkursen i januari 1996. Han har sin pension och jag min lön. Han får fickpengar av mig, och tvingas rätta mun efter matsäcken, även socialt. En del av hans gamla vänner, de som är öppna och ärliga, har accepterat honom. Andra, som fanns i periferin, har försvunnit. Det var personer som man kunde ha och mista, de bara snyltade på hans generositet.

Eftersom Anders inte orkade fick jag berätta för hans åldriga mamma att hennes son – hennes stora idol – förlorat firman genom spel. Företaget hade varit i familjens ägo i fyra generationer, och nu hade han ingenting kvar. Det var inte roligt men bättre än om hon fått veta det på omvägar.

Anders har spelat i 20–25 år, men hur länge hans spelande varit patologiskt vet jag inte. Totalt har han nog spelat bort 6–7 miljoner kronor, pengar som gått rakt ut i tomma intet. Han har även tidigare varit illa ute ekonomiskt, men då alltid lyckats reda upp situationen.

Tidigare var Anders upptagen varje stund på dygnet men har nu svårt att fylla sin dag. Han tycker att det har gått bra att sluta spela och känner inget spelsug. Första veckan efter kontakten med spelförbundet gick han ut de båda spelbolag som han var med i – annars skulle han inte vara spelfri. Idag spelar vi inte ens Bingolotto, och travtiderna på TV styr oss inte längre.

Anders har fått bättre kontakt med sina syskon, men med ett av hans barn har det blivit tvärtom. Barnen har ju gått miste om arvet.

För Anders och mig är idag misstron det värsta. Jag vågar inte lita på honom för fem öre. Detta påverkar oss också i sängkammaren. Jag har svårt för att låta honom komma nära. Av andra kvinnor som lever ihop med en f d spelare har jag förstått att det är en vanlig reaktion. Vi måste börja om på nytt, även i samlivet.

I missbrukssammanhang talar man om möjliggörare, dvs personer som genom att blunda bidrar till att ett missbruk kan fortsätta. Jag ser mig också som en möjliggörare – men då till ett liv utan spel.

Anders kallar mig för »en järnhand i silkesvante». Idag är det inte blommor, gåvor och restaurangbesök som betyder något. Ett vänligt ord i mobiltelefonen på väg till arbetet betyder så mycket mer.

Anders gillar inte direkt att jag låter mig intervjuas så här. Men jag tycker att vi har fått så mycket hjälp att jag vill ge något tillbaka. Jag går i pension om några år, och sedan vill jag hjälpa andra – spelare och anhöriga – som drabbats av spelberoende.”

Berättat för *Jan Lind*.

(Namnen är fingerade.)